

Odrednice bračne nestabilnosti s ishodom razvoda braka

Peretić, Sanja

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:699464>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Sanja Peretić

ODREDNICE BRAČNE NESTABILNOSTI S ISHODOM
RAZVODA

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Sanja Peretić

ODREDNICE BRAČNE NESTABILNOSTI S ISHODOM
RAZVODA BRAKA

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: Prof. dr. sc. Maja Laklija

Zagreb, 2024.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Teorijska objašnjenja bračne nestabilnosti	2
2.1. Teorija socijalne razmjene.....	3
2.2. Teorija bračne ravnoteže	7
2.3. Model: ranjivost – stres – prilagodba	9
3. Korelati i odrednice bračne nestabilnosti	11
3.1. Osobna obilježja partnera	11
3.1.1. Rod bračnog partnera.....	12
3.1.2. Dob bračnih partnera, dob stupanja u brak i bračni staž	12
3.1.3. Osobnost bračnih partnera	13
3.1.4. Religioznost.....	15
3.1.5. Ovisnosti	15
3.1.6. Obrazovanje bračnih partnera	17
3.2. Karakteristike braka i bračnih procesa	17
3.2.1. Predbračna i bračna kvaliteta	17
3.2.2. Seksualno zadovoljstvo	19
3.2.3. Zlostavljanje u braku	19
3.2.4. Seksualni odnosi izvan braka ili preljub.....	20
3.2.5. Ekonomska moć bračnih partnera	21
3.2.6. Predbračna trudnoća i rođenje djeteta prije stupanja u brak.....	22
3.2.7. Kohabitacija prije sklapanja braka	23
3.3. Bračna okolina.....	23
3.3.1. Struktura obitelji djetinjstva	24
3.3.2. Odnosi među roditeljima	24
3.3.3. Neposredan utjecaj partnerovih roditelja na brak	25
3.3.4. Rad izvan kuće i ekonomska nesigurnost.....	25
4. Razvod	26
4.1. Kaskada prema razvodu	27

<i>4.2. Posljedice razvoda</i>	28
5. Zaključak	30
6. Literatura	33

Odrednice bračne nestabilnosti s ishodom razvoda braka

Sažetak

Brak se kao institucija smatra poželjnim oblikom zajednice dvoje ljudi koja zadovoljava brojne potrebe pojedinaca poput onih za pripadnošću, intimnošću, potporom, zajedništvom i zaštitom. Unatoč tome, prisutna je rasprostranjenost fenomena razvoda kojemu prethodi stanje bračne nestabilnosti. Mnogi istraživači su se bavili temom bračne nestabilnosti i pojavom razvoda te pokušali teorijski objasniti zašto dolazi do istog i koje varijable su povezane s razvodom. Cilj ovog rada je na sistematičan način dati neka teorijska objašnjenja bračne nestabilnosti kao i ukazati na čimbenike koji doprinose bračnoj nestabilnosti te mogu dovesti do razvoda braka.

Ključne riječi: *brak, nestabilnost, razvod*

Determinants of marital instability resulting in divorce

Abstract

As an institution, marriage is considered a desirable form of union between two people that satisfies numerous needs of individuals, such as those for belonging, intimacy, support, togetherness and protection. Despite this, there is a prevalence of the phenomenon of divorce, which is preceded by a state of marital instability. Many researchers have dealt with the topic of marital instability and the occurrence of divorce and tried to theoretically explain why it occurs and which variables are associated with divorce. The aim of this paper is to provide some theoretical explanations of marital instability in a systematic way, as well as to point out the factors that contribute to marital instability and can lead to divorce.

Key words: *marriage, instability, divorce*

Izjava o autorstvu rada

Ja, Sanja Peretić, (ime i prezime studentice) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Sanja Peretić

Datum: 11.09.2024.

1. Uvod

Fundamentalni poriv, svojstven svakom čovjeku kao socijalnom biću, je potreba za pripadanjem i ljubavlju koju je kao takvu detektirao humanistički psiholog Abraham Maslow (Maslow, 1987.; prema Taormina i Gao, 2013.). Ljudska bića teže interpersonalnim odnosima ispunjenima ljubavlju, privrženosti i pripadanjem kako bi nadvladali osjećaje usamljenosti, izoliranosti, otuđenja i depresije, do čega izostanak ranije navedenog neminovno dovodi (Baumeister i Leary, 1995.; prema Gere i MacDonald, 2010.). Interpersonalni odnosi uključuju kolege u radnom okruženju, poznanike, prijatelje, obitelj, romantične partnere te u užem smislu, bračne partnere (Taormina i Gao, 2013.). Romantični partneri, odnosno intimni odnosi drže se za interpersonalne odnose koji donose najveće zadovoljstvo i sreću stoga mnogi ljudi iste odluče „okruniti“ brakom (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.) koji se prema Obiteljskom zakonu (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23, čl. 12) definira kao „zakonom uređena životna zajednica žene i muškarca.“

Republika Hrvatska se ubraja među zemlje s izraženim utjecajem tradicije stoga ne iznenađuje činjenica, to jest prevladavajuće mišljenje, da se brak kao institucija ne smatra zastarjelim oblikom zajednice muškarca i žene, te da se kao takav poštuje i cijeni (Baloban i sur., 2005.; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Prema Državnom zavodu za statistiku (2023.) i gledanom razdoblju od 2018. godine do 2022. godine, brojke govore u prilog ranije navedenoj tvrdnji pošto se iz podataka iščitava smanjen broj sklopljenih brakova u 2022. godini, no povećan broj obzirom na 2018. godinu, te progresivno smanjenje razvoda brakova od 2018. godine do 2022. godine. Također, zamjetan je i broj onih koji su braku odlučili dati drugu šansu, te su nakon razvoda braka ponovno „uplovili“ u bračne vode s novim partnerom (DZS, 2020.). Gledajući širu sliku, to jest šireći gledano razdoblje, stanje u pogledu brakova je ipak lošije, i broj razvoda u Republici Hrvatskoj je bio u porastu od 2000. godine do 2018. godine (Majstorović, 2020.).

Promatrajući stope razvoda brakova, može se zaključiti kako brojni brakovi ne uspijevaju zadržati, odnosno očuvati svoju početnu stabilnost. Protekom vremena te utjecajem raznih

životnih situacija, ali i promjenom samog bračnog partnera, bilo s pozitivnim predznakom ili negativnim, počnu se očitovati i promjene u bračnoj kvaliteti, a samim time i u bračnoj stabilnosti (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Ukoliko se pojave problemske situacije, a supružnici ih uspješno ne razriješe i time učvrste svoju bračnu zajednicu, ta ista bračna zajednica na koncu može završiti krajnjim oblikom bračne nestabilnosti – razvodom (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Bračna nestabilnost se može razmatrati iz više kutova, a prema tome se može i različito definirati. Pravno gledište bračnu nestabilnost izjednačava s razvodom, dok psihološko stajalište bračnu nestabilnost definira kao dugotrajni proces koji svoj početak nalazi u trenutku sklapanja braka, a kraj u trenutku kada se brak proglasi nepostojećim od strane suda (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).

Ovaj rad se bavi temom bračne nestabilnosti, konkretnije odrednicama bračne nestabilnosti i osvrće se na razvod braka kao na njen krajnji ishod. Na početku su predstavljena tri najpopularnija teorijska objašnjenja koja pokušavaju raščlaniti zašto se pojedini brakovi uspijevaju održati, a pojedini upadaju u krizu koja završava razvodom braka. Nakon teorijskog dijela, prikazani su korelati i odrednice bračne nestabilnosti, razvrstani u tri široko definirane skupine te pojedinačno objašnjeni. Zatim su navedene i objašnjene kaskade prema razvodu, razvod definiran te su navedene posljedice razvoda. Na kraju ovog rada, iznesena je sinteza prethodno navedenih pojmova, informacija i teorija.

2. Teorijska objašnjenja bračne nestabilnosti

Zadovoljstvo u braku je duže vrijeme bilo smatrano temeljnom varijablom koja utječe na stabilnost braka, dok se istraživanjima nije opovrgnulo isto i pokazalo kako na stabilnost djeluje i mnoštvo ostalih čimbenika (Hicks i Platt, 1970.). Supružnici tako mogu biti nezadovoljni brakom, osjećati obostranu odbojnost te gorčinu, a paralelno biti u stabilnom braku (Albrecht & Kunz, 1980; Cuber & Hareff, 1965; Spanier & Thompson, 1984; prema Obradović, 1988.). Pogled na bračnu nestabilnost se, u današnjici, proširio stoga osim varijable zadovoljstva u braku, odnosno kvalitete braka, ono uključuje niz drugih

determinanti koje se na raznovrsne načine kombiniraju ovisno o teorijskom objašnjenju (Obradović, 1988.). Mnoštvo je teorija koje nude objašnjenja na koji način i iz kojih razloga pojedini brakovi ne uspijevaju održati svoju stabilnost i oduprijeti se životnim nedaćama poput induktivne teorije kvalitete braka, teorije odlučivanja o bračnoj kvaliteti, teorije kaosa, teorije socijalne razmjene, teorije bračne ravnoteže te modela: ranjivost – stres – prilagodba. Tri zadnje navedene teorije će biti pojašnjene u ovom radu s kratkim osvrtom na teoriju kaosa koja je još u svojim začecima i nema toliku težinu kao ostale.

2.1. Teorija socijalne razmjene

Razvijena od strane socijalnih psihologa, Thibault-a i Kelley-ja još 1959. godine, teorija socijalne razmjene jedna je od najpopularnijih i najviše referenciranih sociopsiholoških teorija (Obradović, 1988.). Thibault i Kelley su svojom teorijom nastojali objasniti procese u različitim socijalnim skupinama pa tako i u bračnoj zajednici koju smatraju specifičnom socijalnom grupom, te bračnu kvalitetu i bračnu stabilnost (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Mišljenja su kako se bračni odnosi i bračna kvaliteta mijenja kako brak prolazi kroz različita životna razdoblja (Obradović i Čudina-Obradović, 1998.). Na samom početku prisutan je razvoj bračnog odnosa stoga je bračna kvaliteta na visokoj razini; kako odnos napreduje bračna kvaliteta doživljava stagnaciju da bi nakon tog platoa partnerski odnos progresivno propadao i gubio na bračnoj kvaliteti, osim ukoliko ne nastupi neka intervencija ili drastična promjena zbog koje ne dođe do gubitka bračne kvalitete (Obradović i Čudina-Obradović, 1998.). Ono što diktira kako će se bračni odnosi razvijati i koliko će ostati stabilni ili postati nestabilni kroz različita životna razdoblja su tri faktora: privlačnost među partnerima, prepreke razvodu ili barijere prema raskidu partnerskih odnosa te alternativna privlačnost ili privlačnost izvan braka (Obradović i Čudina-Obradović, 1998.).

Ova teorija ima dvije varijante. George Levinger (1979.; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.) modificirao je prvotnu teoriju socijalne razmjene i iznio Levingerov model kohezivnosti partnerskih odnosa koji, kao novinu u originalnu teoriju, unosi ranije u tekstu navedena tri elementa o kojima bračna stabilnost, kohezivnost i kvaliteta ovise.

Prvi od elemenata je privlačnost među partnerima koja se može razvrstati u materijalnu, statusnu, tjelesnu ili psihološku privlačnost (Levinger, 1979.; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Pretpostavka je da što se partneri međusobno više privlače to će bračna stabilnost biti veća. Ovaj čimbenik također uključuje percipirane nagrade i troškove koje članstvo u partnerskim, odnosno bračnim odnosima povlači za sobom, a koji su, kao takvi, u svakom trenutku ponderirani subjektivnom vjerojatnošću (Thibaut i Kelley, 1959.; prema Levinger 1976.). Nagrade proizlaze iz pozitivnih ishoda u partnerskom odnosu, a odnose se na primitak resursa poput ljubavi, informacija, statusa, usluga, roba ili novca (Foa, 1971.; prema Levinger, 1976.). Također, nagrade se mogu odnositi i na primitak sigurnosti, podrške i međusobne potvrde, prijateljstvo, poštovanje, sličnost dobi i sličnost materijalnog statusa, razina obrazovanja partnera, seksualno zadovoljstvo, vlasništvo nekretnine (Levinger, 1976., Obradović, 1988.). Troškovi pak proizlaze iz negativnih ishoda u partnerskom odnosu te mogu uključivati uloženo vrijeme, trud i energiju, ali i sve ostalo što osoba percipira kao izdatak u jednom odnosu (Levinger, 1976.). Već spomenuta subjektivna vjerojatnost odnosi se na anticipaciju o tome kolika je vjerojatnost da će se dobiti nagrada, to jest nastati trošak (Levinger, 1976.). Što je subjektivna vjerojatnost dobitka nagrade ili nastanka troška veća time ima veći utjecaj na privlačnost (Levinger & Snoek, 1972.; prema Nakonezny i Denton, 2008.). Značajna promjena u percipiranim nagradama i troškovima u partnerskom odnosu često je obilježje prekida istih (Levinger, 1976.). Početak odnosa obično je obilježen usponima, a nagrade se doživljavaju vrlo vjerojatnima dok su troškovi odnosa potisnuti; kako odnos vremenski progresira, a određena razočaranja nastupaju u odnosu, tako se prijašnje percipirane nagrade počinju smatrati manje vjerojatnima, a potisnuti troškovi izlaze na površinu (Levinger, 1976.). Sumirano, za ovaj element se može reći da su privlačnost sve one stavke koje povećavaju bračnu kohezivnost i pozitivno se odražavaju na bračnu stabilnost (Obradović, 1988.).

Drugi element Levingerovog modela kohezivnosti partnerskih odnosa su prepreke razvodu ili barijere prema raskidu partnerskih odnosa (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Barijerama se smatraju svi oni čimbenici koji odvlače partnere od napuštanja

bračne zajednice unatoč prisutnoj želji napuštanja pa se tako u njih ubrajaju vjera, utjecaj šire obitelji i socijalne okoline, ekonomske i pravne barijere, niska ekonomska moć obitelji, a najčešće su to djeca u braku ili doživljavanje braka kao poželjnog načina života (Obradović, 1988., Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Što su barijere prema raskidu partnerskih odnosa veće, brojnije i jače, to će bračna zajednica biti stabilnija (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).

Treći element se odnosi na alternativnu privlačnost ili privlačnost izvan braka i za razliku od prva dva elementa, za koja se smatra da povećavaju bračnu kohezivnost, ova varijabla djeluje suprotno na bračne odnose i povećava bračnu nestabilnost (Obradović, 1988.). Odnosi izvan braka poput šire obitelji, prijatelja ili kolega na poslu mogu obogatiti bračni odnos, a isto tako mogu oduzeti vrijeme i energiju potrebnu za bračne odnose, ali i učiniti brak manje poželjnim (Levinger, 1976.). Primjer je to samo jedne od alternativne privlačnosti, a tu se još mogu ubrojiti i samački život naspram bračnog, profesionalna karijera i drugi, privlačniji partner (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Dakle, kvaliteta alternativa se mjeri po mogućnosti zadovoljavanja individualnih potreba izvan partnerske zajednice i ukoliko te potrebe, poput potrebe za intimnošću i druženjem, su kvalitetnije, bolje i više zadovoljene, alternativna privlačenja će prednjačiti pred partnerskim odnosom (Rusbuld i sur., 1998.). Bračna stabilnost će biti manja i slabija što je alternativno privlačenje izvan bračne zajednice jače (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).

Prema svemu navedenom, osnovna je postavka Levingerovog modela bračne kohezivnosti da je ono trajan dinamičan proces u kojem je međuodnos triju, ranije navedenih elemenata, trajno prisutan, te što su privlačnosti među partnerima i barijere prema raskidu partnerskih odnosa veće, a privlačnost izvan braka manja, to će bračna zajednica biti stabilnija i kohezivnija, ali i obrnuto (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Kako se radi o procesu, navedeni čimbenici mogu slabiti ili jačati protekom vremena, a u krajnjim slučajevima kada se izgubi privlačnost prema partneru, barijere postanu nepostojeće, a alternativno privlačenje dobije na snazi, neminovno će doći do razvoda braka (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Razdvajajući bračnu kvalitetu od

bračne stabilnosti i koristeći Levinger-ove ideje, Lewis i Spanier (1979.; prema Šakotić-Kurbalija i sur., 2014.) navode tipologiju prema kojoj brak može biti dobar i stabilan, dobar i nestabilan, loš i stabilan te loš i nestabilan. Dobar i stabilan brak odlikuje visoka bračna kvaliteta gdje su partneri zadovoljni, a brak je stabilan; dobar i nestabilan brak također odlikuje visoka bračna kvaliteta i zadovoljstvo partnera, no sam brak je nestabilan; loš i stabilan brak ima nisku bračnu kvalitetu i partneri su nezadovoljni, no brak je stabilan, dok loš i nestabilan brak čini niska bračna kvaliteta, nezadovoljstvo partnera i nestabilnost braka (Obradović i Čudina-Obradović, 1998.). Također, četiri odnosa među bračnim partnerima mogu se formirati na temelju kombinacija triju elemenata kao što je prikazano u tablici 1. niže u tekstu.

Tablica 1.
Odnosi među bračnim partnerima

		BARIJERE	
		NIKAKVE ILI SLABE	SNAŽNE
PRIVLAČNOSTI	VISOKA POZITIVNA	Predbračni parovi Ljubavnici bez obveza	Visoka identifikacija s partnerom i intenzivna međuzavisnost partnera
	NISKA ILI NEGATIVNA	Stranci Bivši partneri nakon razvoda	„Prazna školjka“ Apatični partneri Život s partnerom zbog ekonomskih razloga ili odgoja djece

Izvor: Levinger, G. (1976). A social psychological perspective on marital dissolution. *Journal of Social Issues*, 32(1), str. 26

Tablica na pojednostavljen način (time više što alternativna privlačenja nisu uključena u tablični prikaz) prikazuje kompleksne međupartnerske odnose koji se nikako ne mogu svesti na samo četiri oblika, no sjajno približava temeljnu bit teorije socijalne razmjene u kontekstu partnerskih odnosa (Obradović, 1988.). Kako elementi djeluju na bračnu stabilnost i kvalitetu je opisano ranije u tekstu, a ovdje će se još razložiti pojam „prazna školjka“ koji se pojavljuje u tablici. Levinger (1976.). „praznom školjkom“ naziva brakove suprotne brakovima koje naziva „punom školjkom“, a čije su odlike snažna privlačnost i snažne barijere.

Druga varijanta teorije socijalne razmjene je model ulaganja predstavljen od strane Caryl E. Rusbult-a (1983.) u kojem je naglasak stavljen na privrženost, to jest odanost prema partneru. Model ulaganja, u svojoj biti, govori kako će privrženost i odanost partneru biti prisutna ukoliko partner vjeruje da je puno truda, vremena, energije uložio u brak, ukoliko alternativne privlačnosti nisu dovoljno snažne koliko i ostanak u braku te ukoliko je partner generalno zadovoljan u braku; obrnuta mišljenja eliminiraju privrženost i odanost te bračni odnos završava razvodom (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).

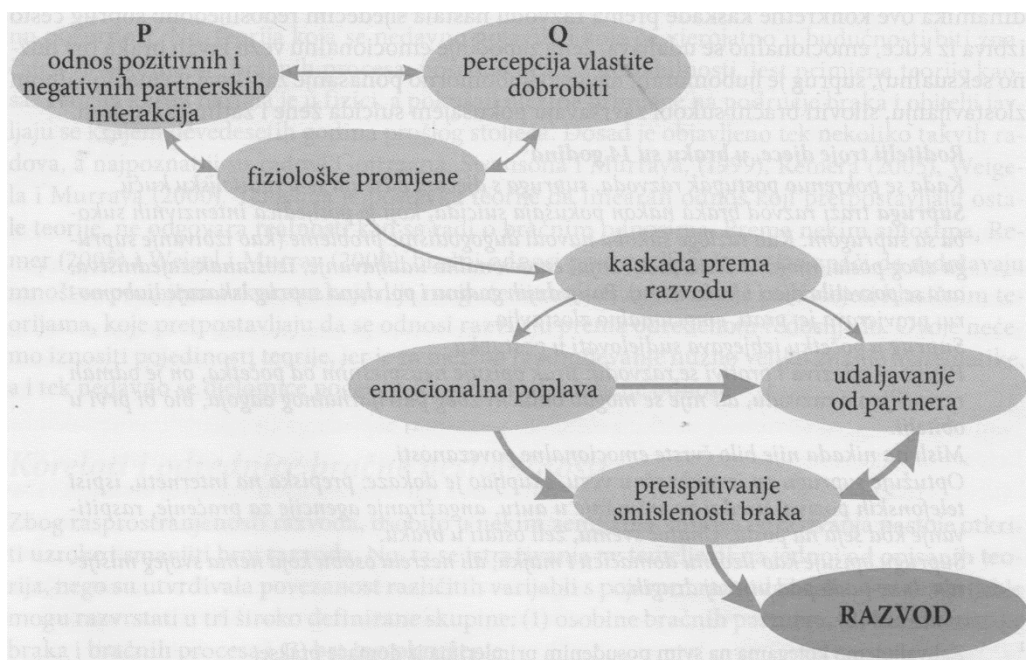
Sumirano, teorija socijalne razmjene, i njene dvije inačice, se oslanja na Epikurovu jednadžbu gdje svaki pojedinac zasebno „važ“ i „računa“ koliko im partnerski odnos donosi dobrobiti, koliko pritom moraju uložiti, i na kraju da li je omjer uloženog i dobivenog zadovoljavajući u smislu hoće li ući u partnerski odnos, odnosno nastaviti ulagati u njega (Janković, 1995.). Unatoč tome što je jedna od najpopularnijih i često upotrebljivanih teorija pri objašnjavanju bračne nestabilnosti, malo je njenih empirijskih verifikacija zbog manjkave operacionalizacije iste (Čudina-Obradović, 2006., Obradović, 1988.).

2.2. Teorija bračne ravnoteže

Teorija bračne ravnoteže nastala je na temelju nalaza dugogodišnjih istraživanja od strane psihologa John M. Gottman-a (1993.) prema kojima brakove razvrstava u četiri vrste, od kojih samo jedna u sebi nosi potencijal za razvoj kaskade prema razvoju, dok su ostale tri označene kao stabilni brakovi. Stabilni brakovi su kako slijedi: živahno-promjenjiv tip, potvrđujući tip i tip braka u kojemu parovi izbjegavaju sukobe (Gottman, 1993.). Ono što svaku vrstu stabilnog braka razlikuje od drugog su emocionalna izražajnost i čestina razložnog uvjeravanja partnera, a što je posebno izraženo u situacijama gdje se donose odluke (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Živahno-promjenjiv tip braka kotira visoko na emocionalnoj izražajnosti, potvrđujući tip je na sredini, a tip braka u kojemu parovi izbjegavaju sukobe je najmanje izražajan po emocionalnosti (Gottman, 1993.). U pogledu razložnog uvjeravanja, kod živahno-promjenjivog tipa prisutno je odmah na početku rasprave, kod potvrđujućeg tipa ono dolazi kasnije u raspravi, dok je u zadnjem

tipu stabilnog braka ono rijetko prisutno ili uopće nije prisutno zbog bojazni oba partnera od povrede onog drugog (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Četvrti tip braka karakterizira kaskada prema razvodu, za koju je Gottman (1999.; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.) utvrdio da je rezultat smanjene bračne kvalitete. Slika 1. prikazuje objašnjenje smanjenja bračne kvalitete putem teorije bračne ravnoteže koja predviđa raspad bračne zajednice prema fazama.

Slika 1..
Teorija bračne kvalitete

Izvor: Čudina-Obradović, M., i Obradović, J. (2006.). Psihologija braka i obitelji. *Golden marketing – tehnička knjiga*, Zagreb; str. 539.

Početno razdoblje braka obilježeno je uravnoteženim interakcijama i uspostavljenom trijadom bazične ravnoteže koja se sastoji od tri „prostora“: prostor P, prostora Q i prostor fizioloških promjena, to jest reakcija (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Prostor P predstavlja odnos pozitivnih i negativnih partnerskih reakcija gdje se u pozitivne reakcije mogu ubrojiti pomoć, potpora, suosjećanje, intimno ponašanje i slično, a u negativne prijezir, agresija, kritika, odbacivanje i općenito negativne emocije (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Stabilni brakovi broje minimalno pet pozitivnih u odnosu na negativne

reakcije (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Prostor Q se odnosi na percepciju vlastite dobrobiti koja se može izjednačiti s bračnom kvalitetom i percepcijom zadovoljstva, a pod utjecajem je prostora P (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Prostor fizioloških promjena je, kako možemo vidjeti na slici, pod utjecajem prostora P i Q. Svi dijelovi trijade bazične ravnoteže su u međusobnoj interakciji te kada dođe do negativnog podražaja u jednom području to znači destabilizaciju u drugom pa i u trećem području (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Prevladavanje negativnih partnerskih interakcija kao i negativnih atribucija u partnerskom odnosu utječe na promjenu partnerovog doživljaja bračne kvalitete, to jest percepcije vlastite dobrobiti, a paralelno uzrokuje i promjene u partnerovoj fiziologiji (primjerice, promjena u radu srca i razini krvnog tlaka) (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Jednom tako narušena trijada bazične ravnoteže potiče pojavu kaskade prema razvodu koja se sastoji od tri čimbenika: poplava negativnih emocija i atribucija, udaljavanje od partnera i preispitivanje smislenosti braka (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Svaki od tih elemenata pojačava drugi pa tako poplava negativnih emocija potiče udaljavanje od partnera što pak dovodi do preispitivanja smislenosti braka, a zatim dolazi do ultimativnog kraja bračnog odnosa – razvoda (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).

Sumirano, Gottmanova teorija nam kao objašnjenje pojave bračne nestabilnosti i njenog krajnjeg oblika nudi nisku kvalitetu bračne komunikacije koja se očituje u izostanku ugodnih poruka kao i izostanku međusobne brižnosti i nježnosti (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Gottmanova teorija se drži za jednu od najbolje obrazloženih i empirijski potkrijepljenih teorija.

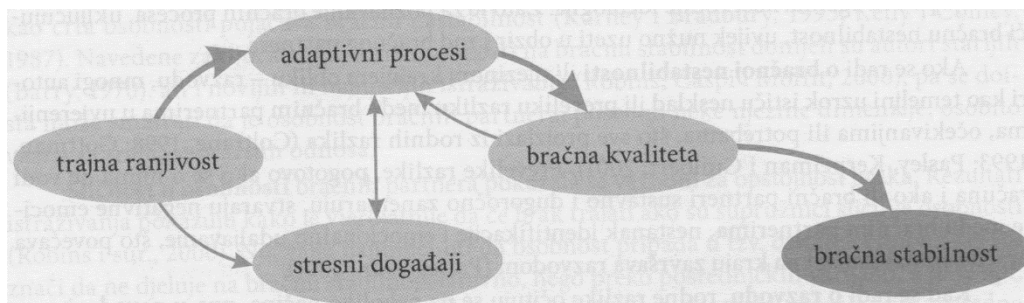
2.3. Model: ranjivost – stres – prilagodba

Temeljem nalaza metaanalize, autori Karney i Bradbury (1995.), iznjedrili su model koji prikazuje korelate koji uzrokuju bračnu nestabilnost ili razvod. Prema ovom modelu, postoje tri široke kategorije koje utječu na bračnu nestabilnost, a samim time i na pojavu razvoda: trajna ranjivost, stresni događaji i adaptivni procesi (Bradbury, 1995.). Trajna ranjivost je stabilna odlika osobe koju svaki partner unosi u odnos, a odnosi se na kvalitetu

rane privrženosti roditeljima, raznovrsne životne traume doživljene prije braka, neuroticizam kao dimenziju osobnosti s najviše utjecaja na bračne odnose, to jest na stabilne demografske, povijesne, iskustvene faktore i faktore povezane s osobnošću (Bradbury, 1995., Piedmont, 1998.; prema Aditya i sur., 2011.). Stresni događaji podrazumijevaju prijelaze u razvoju, incidente, situacije te kronične ili akutne okolnosti s kojima se bračni partneri susreću, poput gubitka posla, bračne nevjere, ozbiljnih bolesti i slično, a što ih stavlja u stanje stresa (Bradbury, 1995.). Adaptivni procesi su načini na koje se bračni partneri odnose jedan prema drugome, kako reagiraju jedan na drugoga, odnosno kako se nose s eventualnim razlikama u mišljenju te pojedinačnim ili bračnim tranzicijama i poteškoćama (Bradbury, 1995.). Trajna ranjivost se uzima kao polazište koje utječe na stabilnost braka, na neizravan način, preko posredničkih faktora među kojima se kao najvažniji uzima bračna kvaliteta, na koju djeluju adaptivni procesi i stresni događaji (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Trajna ranjivost diktira kako će, kojom jačinom i čestinom pojedinac reagirati na vanjske podražaje poput stresa; tako će osjetljivije i ranjivije osobe biti podložnije djelovanju istog (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Adaptivni procesi su također pod utjecajem trajne ranjivosti zbog toga što će se teže sa stresom nositi ranjiviji pojedinci (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Pojačana ranjivost i osjetljivost na stres te smanjena mogućnost adaptacije na isti, dovodi do pada doživljaja bračne kvalitete od strane partnera, a što pak izaziva nestabilnost bračne zajednice (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Slikovni pojašnjenje istog je prikazano na slici 2. niže u tekstu.

Slika 2.

Model: ranjivost – stres – prilagodba

Izvor: Čudina-Obradović, M., i Obradović, J. (2006.). Psihologija braka i obitelji. *Golden marketing – tehnička knjiga*, Zagreb; str. 541.

Sveobuhvatnost, logičnost i uvjerljivost ovog modela kao i empirijska potpora, odlika su ovog modela te iako sjajno prikazuje intrapersonalne, interpersonalne i vanjske čimbenike koji mogu poremetiti bračne odnose, i dalje nije potvrđen u cjelosti (Aditya, 2011., Čudina Obradović i Obradović, 2006.).

Kao što je ranije u tekstu bilo navedeno, ovdje ćemo se ukratko osvrnuti na teoriju kaosa koja je relativno novijeg datuma i najnoviji pokušaj objašnjenja bračne nestabilnosti, to jest uzroka koji dovode do iste. Teorija kaosa implicira nelinearan razvoj partnerskih odnosa gdje se isti u trenu može promijeniti iz stabilnog u nestabilni, stoga je predikcija razvoja partnerskih odnosa problematična (Weigel i Murray, 2000.).

3. Korelati i odrednice bračne nestabilnosti

Rasprostranjenost pojave razvoda potaknula je mnoga istraživanja na potragu za uzrocima i načinima kojima bi se brojnost razvoda mogla smanjiti (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Istraživanja su se bavila utvrđivanjem korelacije raznih varijabli s pojavom razvoda braka koje su svrstali u tri široko definirane skupine: osobine bračnih partnera, karakteristike braka i bračnih procesa te bračno okruženje (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).

3.1. Osobna obilježja partnera

Osobna obilježja kao svojstva koje pripadaju pojedincu, jedna su od varijabli koja predviđa bračnu stabilnost, a uključuju npr.: rod i dob bračnih partnera, dob stupanja u brak, bračni staž, osobnost bračnih partnera, religioznost, ovisnosti te obrazovni status bračnih partnera (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Ovo su neke od varijabli koje se odnose na osobina obilježja bračnih partnera te koje određuju bračno ponašanje partnera, a koje će biti detaljnije objašnjene u nastavku rada.

3.1.1. Rod bračnog partnera

Rod se kao društveni konstrukt odnosi na različite ideje i očekivanja vezane uz društvene uloge žena i muškaraca, kako u javnom tako i u privatnom životu, te diktira ponašanja koja se tipski smatraju ženskim, odnosno muškim (Lithander, 2000.; prema Hasanagić, 2012.). Svako društvo, svaka kultura ima svoje viđenje kako bi se trebala ponašati, razmišljati, oblačiti jedna žena, a kako jedan muškarac te takve ideje prenose socijalizacijom (prvenstveno u obitelji, među prijateljima, kolegama, u religijskoj zajednici i slično) i pasivnim primanjem putem medija. (Hasanagić, 2012.). Tako jednom prihvaćene rodne uloge i rodni identitet utječu na bračnu stabilnost iz razloga što postoji prevelik nesklad i razlika u očekivanjima od partnera i uvjerenjima i potrebama prema partneru (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Ukoliko se ne osvijesti postojanje rodni uloga i rodnog identiteta te njihov utjecaj na bračnu dinamiku, ono može stvoriti negativno emocionalno okružje među bračnim partnerima te emocionalno udaljavanje od partnera, time ozbiljno narušavajući stabilnost braka, a u krajnjem scenariju mogu dovesti do razvoda (Pasley i sur., 2001.). Također, temeljem nalaza na uzorku kineske i tajvanske populacije, autori Rich i Xu (2009.) su došli do zaključka kako egalitarne rodne ideologije, gdje muškarci i žene podjednako sudjeluju u kućanskim obvezama i odgajanju djece, destabiliziraju brak ukoliko nisu uspješno provedene u samom braku, to jest u konkretnim radnjama.

3.1.2. Dob bračnih partnera, dob stupanja u brak i bračni staž

Nalazi istraživanja, koja su svoju pozornost usmjerila na dob bračnih partnera, dob stupanja u brak i bračni staž, ukazuju na učestalije razvode među mlađim pojedincima te manji broj razvoda među pojedincima koji u brak stupaju kasnije ili kao stariji (Amato i Previti, 2003., Bumpass, Martin i Sweet, 1991, Heaton, 2002., Karney i Bradbury, 1995., Ono, 1998., Wu i Penning, 1997.; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006., Međimurec i Čipin, 2019.). Ovako dobiveni nalazi objašnjavaju se nedovoljnim životnim iskustvom mlađih pojedinaca, nestabilnim i nesigurnim zaposlenjem istih te općenito poteškoćama na koje mlađi pojedinci nailaze u bračnim vodama, primjerice zbog

idealističnog viđenja braka te samim time manjka spremnosti na kompromise, manjka strpljenja i truda jer se očekuje da bračna idila ostane nepomućena unatoč izostanku istog (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Također, objašnjenje se ogleda i u nedovoljnom poznavanju sebe kao osobe, vlastitim potencijalima te nedovoljno razvijenim vještinama procjenjivanja drugih osoba, njihovih namjera i karaktera kao i nedovoljno poznavanje životne putanje partnera i vlastitog životnog puta te nedovoljne razine obrazovanja (Lehrer, 2006.). Kasnija dob stupanja u brak, kada je riječ o ženama, također može biti destabilizirajući čimbenik ukoliko postoji dijete dobiveno u prethodnoj kohabitaciji, a koje može imati destabilizirajući učinak na bračnu dinamiku (Lehrer, 2006.). Velika razlika u godinama može biti uzrok nesporazumima u braku te ukoliko mlađi partner ne prisvoji slično razmišljanje kao i stariji ili obrnuto, brak će postepeno degradirati (Oyoo, 2020.). Bračni staž, definiran kao broj godina u bračnom odnosu, je povezan s varijablama dobi bračnih partnera i dobi stupanja u brak te prema autorima Sayer i Bianchi (2000.), najviše je razvoda među pojedincima koji su kraće u braku. Kulu (2014.) u svojim rezultatima istraživanja navodi povećani rizik od bračne disolucije u petoj godini braka nakon čega taj rizik pada i brak se učvršćuje jer su se supružnici uspješno adaptirali jedno na drugoga. Autori Allendorf i Ghimire (2013.) također potvrđuju nalaze prethodno navedenih autora i govore kako duljina braka utječe na povećanu bračnu kvalitetu te manje razmirica i problema, a što kao posljedicu ima stabilniji brak.

3.1.3. Osobnost bračnih partnera

Osobnost je dosljedan oblik ponašanja, navika, mišljenja i tendencija u raznim situacijama (McCrae i Costa, 1999.). Prema petofaktorskom modelu ličnosti, postoji pet dimenzija osobnosti: ekstraverzija, ugodnost, savjesnost, neuroticizam i otvorenost (McCrae i Costa, 1999.). Ekstraverzija obuhvaća toplinu, asertivnost, društvenost, aktivnost, pozitivne emocije i traženje uzbuđenja; ugodnost obuhvaća skromnost, altruizam, iskrenost, plemenitost, povjerenje i usklađenost; savjesnost uključuje odgovornost, uspostavljanje reda, samodisciplinu, ostvarivanje ciljeva i kompetentnost; neuroticizam uključuje impulzivnost, hostilnost, ranjivost, samosvjesnost, depresivnost i anksioznost, dok otvorenost uključuje otvorenost prema idejama, osjećanjima, maštanju, estetici, akcijama

i vrijednostima (McCrae i Costa, 1999.). Na bračnu stabilnost pozitivno djeluju ugodnost, samokontrola te pozitivna emocionalnost prisutna kod oba partnera, a negativno djeluju neuroticizam, agresivnost, depresivnost bračnog partnera, ekstrovertiranost te negativna emocionalnost poput prijezira, podcjenjivanja partnera i kritičnost prema partneru (Kurdek, 1993., Jockins, McGue i Lykken, 1996., Kurdek, 1997., Robins i sur., 2002., Kinnunen i Pulkkiene, 2003.; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Visoka razina neuroticizma i otvorenosti te niska razina slaganja i savjesnosti utječu na brojna negativna svakodnevna iskustva koja, kako vrijeme odmiče i ona se nakupljaju, utječu na bračnu kvalitetu, a samim time i na bračnu stabilnost te se rizik od razvoda povećava (Solomon i Jackson, 2014.). Partneri kod kojih je prisutna niža razina ugodnosti, skloni su negativnim komunikacijskim obrascima, dok impulzivne reakcije posjeduju partneri kod kojih su zabilježene niže razine savjesnosti što pojačava negativnost u bračnim konfliktima (Donellan i sur., 2004., Robins i sur., 2000., Gottman i sur., 1998., Graziano i sur., 1996.; prema Solomon i Jackson, 2014.). Također, nedostatak topline i regulacije emocionalnog odgovora na strani jednog od partnera pridonosi nezadovoljstvu u bračnoj zajednici kod oba partnera (Solomon i Jackson, 2014.). Bračna stabilnost je ugrožena, kako je već ranije navedeno u tekstu, kod neurotičnih pojedinaca iz razloga što isti doživljavaju više neugodnih emocija koje utječu kako isti percipiraju stresne situacije koje se mogu pojaviti u braku, percipiraju više konflikata i nesuglasica te se rjeđe upuštaju u intimnosti s partnerom i imaju negativan utjecaj na partnera (Solomon i Jackson, 2014.). Osobnost bračnih partnera uvelike je istraživana varijabla bračne nestabilnosti te su brojna starija i novija istraživanja potvrdila njenu veliku važnost (Barry, 1970., Robins, Caspi i Moffit, 2000.; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).

Kod osobnosti je bitno za naglasiti kako dijametralno suprotne ličnosti prema nalazima istraživanja nemaju velike izglede za skladno i uspješno održanje braka. Drugim riječima, sličnost u osobnosti igra veliku ulogu u bračnoj stabilnosti te što su bračni partneri sličnije osobnosti utoliko je vjerojatnije da će brak biti stabilan (Robins, Caspi i Moffitt, 2000.). Također, stavovi prema razvodu braka utječu na pojavu razvoda na način da pojedinci koji imaju pozitivno mišljenje o razvodu, imaju veću tendenciju razvesti se (Sullivan, 2001.).

3.1.4. Religioznost

Religioznost ima posrednički utjecaj na bračnu stabilnost i bračne procese na način da vjerska doktrina njeguje pozitivne stavove prema braku, to jest negativne prema razvodu stoga bračni partneri koji se deklariraju kao vjernici i pripadnici određene konfesije, u skladu s time, negativno razmišljaju o razvodu i imaju stabilnije i otpornije brakove (Glen i Supancic, 1984., Thornton i Camburn, 1989., Vaughn i Heaton, 1977., Knoester i Booth, 2000., Sullivan, 2001.; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Religioznost je multidimenzionalni pojam te se ogleda u uvjerenju, odlasku u crkvu ili čestini molitve, a prema istraživanjima, nemaju sve dimenzije jednaku težinu po održavanju bračne stabilnosti te odlazak supružnika u crkvu predstavlja dimenziju koja naj snažnije utječe na stabilnost bračne dijade stvarajući zajednički sustav vrijednosti, svrhovitosti i uvjerenja (Vaughn i Heaton, 1997.). Prethodnu tvrdnju potvrđuju i noviji nalazi istraživanja koji govore kako zajednički odlasci u crkvu smanjuju rizik od razvoda dok ga razlika u vjerskoj predanosti povećava te kako najveću razinu bračnog zadovoljstva imaju bračni partneri sa zajedničkim religijskim vrijednostima (Vaughn i Tim, 2013., Jafariet'al, 2015.; prema Okpamen i Ameh, 2019.). Tako primjerice, religiozni bračni parovi dijele vrijednost lojalnosti stoga je zabilježena manja vjerojatnost prevare za razliku kod nereligioznih bračnih parova (Atkins i Kessel, 2008., Ellison i Anderson, 2001., Ellison, Bartkowski i Anderson, 1999., Mahoney, 2010., Mahoney i sur., 2001., Mahoney & Tarakeshwar, 2005.; prema Tuttle i Davis, 2015.).

3.1.5. Ovisnosti

Pretjerana konzumacija alkohola, jednog ili oba bračna partnera, može ujedno biti uzrok, ali i posljedica bračne nestabilnosti (Power i Rodgers, 1999.). Ovisnost o alkoholu može dovesti do narušene intimnosti, komunikacije, privrženosti i smanjene bračne kvalitete te tim putem „okinuti“ početak bračne disolucije, odnosno kaskade prema razvodu. Isto tako, neriješene problemske situacije u bračnom odnosu mogu stvarati napetosti i frustracije u partnerima i kao takve započeti bračnu disoluciju koja zatim može dovesti do nastanka ovisnosti o alkoholu (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Alkoholizam degradira

zdravstveno stanje same osobe koja je konzument, ali i zdravstveno stanje druge osobe, u ovom slučaju bračnog partnera, u vidu psihosomatskih oboljenja (nesanica, glavobolja, hipertenzija i slično) što se odražava na bračnu kvalitetu, a samim time na bračnu stabilnost (Janković, 2008.). Osim narušenih socijalnih odnosa i zdravstvenog stanja, ovisnost o alkoholu izaziva i materijalnu deprivaciju u pogledu gubitka zaposlenja, a samim time i prihoda, a što sumirano može dovesti do marginalizacije u društvu (Janković, 2008.). Ovako prikazana situacija odgovara, ranije u tekstu opisanom, Gottmanovom (1993.) teorijskom pristupu o bračnoj ravnoteži. Novija istraživanja sugeriraju kako konzumacija alkohola i postojanost bračnih problema međusobno pogoršavaju, a ne uzrokuju jedno drugo te kako sama količina konzumiranog alkohola ne predviđa smanjenu kvalitetu, to jest stabilnost braka već različita konzumacija alkohola supružnika (Ostermann i sur., 2005., Rodriguez i sur., 2013.). Ukoliko je pretjerana konzumacija alkohola prisutna kod samo jednog bračnog partnera i uzrokuje ponašanja poput izbivanja od obiteljskog doma i manjak provedenog vremena s drugim bračnim partnerom, to će se negativno odraziti na bračnu stabilnost, no ukoliko oba bračna partnera podjednako konzumiraju alkohol, ono neće predstavljati ugrozu bračnoj stabilnosti (Ostermann, 2005.).

Pored ovisnosti o alkoholu, tijekom godina pojavile su se nove ovisnosti koje narušavaju bračnu dinamiku i stabilnost braka. Ovisnost o kockanju je zadnjih godina doživjela uzlaznu putanju posebice zbog pojave *online* kockanja koja korisnicima omogućuje jednostavniji i brži pristup svijetu igara (Pirdaus, Kalfin i Salih, 2024.). Kockanje može izazvati gubljenje pojma o vremenu, ulaganje velike količine novaca u igre, promjenu ponašanja partnera poput iskazivanja anksioznog raspoloženja, depresivnosti i stresa time izazivajući konflikte u vezi financija, pojavu problema s povjerenjem u partnera i slično (Pirdaus, Kalfin i Salih, 2024.). Nadalje, jedna od novih ovisnosti koja ugrožava stabilnost braka je ovisnost o internetu, to jest o društvenim mrežama. Društvene mreže su platforme gdje osobe mogu dijeliti svoja mišljenja, interese i širok spektar ostalih informacija te ujedno mogu uspostavljati i odnose s drugim osobama (Restya, 2019.). Tako opisane društvene mreže i dugotrajno bivanje na istima izazivaju gubitak intimnosti među

partnerima, zanovijetanje, sumnjičavost, ljubomoru, gubitak povjerenja, povećan broj razmirica te nevjernost (Ehoro i Badey, 2021.).

3.1.6. Obrazovanje bračnih partnera

Razlika u postignutoj razini obrazovanja pokazala se čimbenikom koji, kako vrijeme odmiče, stvara napetosti u bračnoj zajednici i destabilizira ju (Oyoo, 2020.). Partnerice koje su uspješnije, to jest imaju višu razinu obrazovanja za razliku od svojih partnera i općenito su ambicioznije u tom području, zamjeraju istima na manjku ambicioznosti te su sklonije „bijegu“ s drugim muškarcem dok se muškarci osjećaju nesigurno s obrazovanim partnericama (Oyoo, 2020.). Također, veće izglede za razvod imaju niže obrazovani supružnici od više obrazovanih (Međimurec i Čipin, 2019.). Objašnjenje ranije navedenog se ogleda u manjim socijalnim i ekonomskim resursima koje razina obrazovanja povlači za sobom, a koje ima utjecaj na stabilnost braka (Kaplan i Herbst, 2015.). Niže obrazovani bračni partneri imaju manje mogućnosti na tržištu rada što bi značilo da imaju manju fleksibilnost u radu te niža primanja, a što je poznato da može rezultirati poteškoćama u braku i narušiti stabilnost braka (Kaplan i Herbst, 2015.).

3.2. Karakteristike braka i bračnih procesa

Bračni procesi predstavljaju ukupnost interakcija, aktivnosti, stavova i doživljaja partnera koji se neprestano odvijaju te mogu povećavati ili smanjivati bračnu stabilnost (Obradović i sur., 1992a; prema Čudina-Obradović i Obradović, 1995.). Među karakteristike braka i bračne procese ubrajamo bračnu kvalitetu ili bračno zadovoljstvo, seksualno zadovoljstvo, zlostavljanje u braku, seksualni odnos izvan braka ili preljub, kohabitacija prije sklapanja braka, ekonomska moć bračnih partnera, predbračna trudnoća, rođenje djeteta prije stupanja u brak i rođenje djeteta u braku (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).

3.2.1. Predbračna i bračna kvaliteta odnosa

Parovi koji prije stupanja u brak provedu duže vremensko razdoblje u vezi su sigurniji u svoju odluku stupanja u brak te im je bračna zajednica stabilnija (Johnson i Anderson, 2013.). Objašnjenje se ogleda u dužem vremenu koji parove koriste za upoznavanje jedno

drugog, sudjelovanjem u zajedničkim aktivnostima, razmjenom ideja, prilagodbi partneru te planiranju budućeg zajedničkog života (Johnson i Anderson, 2013.). Temeljem istraživanja, Flowers i Olson (1992.; prema Flowers i sur., 1996.) razvili su tipologiju parova prema kvaliteti predbračnih odnosa: vitalni, skladni, tradicionalni i konfliktni parovi. Vitalni parovi imaju najvišu razinu predbračne kvalitete i iskazuju najveće zadovoljstvo načinom na koji su povezani afektivno i seksualno, načinom na koje provode slobodno vrijeme te stavom u vezi financija i roditeljstva (Flowers i sur., 1996.). Skladni imaju nešto nižu razinu ranije navedenog od vitalnih, iskazuju relativno zadovoljstvo partnerovim navikama i osobnosti, osjećaju se shvaćeno od strane partnera, ugodno im je dijeliti osjećaje s partnerom kao i s partnerovom obitelji i prijateljima te mogu uspješno razriješiti konflikte; s druge strane, imaju tendenciju nerealistično gledati na brak, iskazuju kako im religija nije od važnosti te nisu došli do konsenzusa u vezi djece (Flowers i sur., 1996.). Kod tradicionalnih parova postoji određena razina nezadovoljstva partnerovim navikama, blago nezadovoljstvo pri raspravljaju o osjećajima i pri suočavanju s konfliktima, no isto tako gaje realistični pogled prema braku, religiju vide kao bitnu stavku u odnosu, jedna od jačih strana im je planiranje budućnosti i donošenje odluka (Flowers i sur., 1996.). Konfliktni parovi iskazuju nezadovoljstvo partnerovom osobnosti i navikama, problemska područja su im komunikacija i rasprava o problemima, provođenje zajedničkog slobodnog vremena u aktivnostima, seksualni odnos te povezivanje s partnerovom obitelji i prijateljima (Flowers i sur., 1996.). Prema svemu navedenom, najstabilniji su brakovi tradicionalnih parova, a najmanje brakovi konfliktnih parova što dokazuje kako su predbračni odnosi važan prediktor stabilnosti budućeg braka (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Kvaliteta bračnog odnosa je također jedna od varijabli bračne stabilnosti, no s ponešto ograničenim djelovanjem jer mnogi partneri ostaju u bračnoj zajednici unatoč nezadovoljstvu, a razlog ostanka pronalaze u zajedničkoj djeci, materijalnoj ovisnosti o partneru, nepostojanju bolje alternative u pogledu drugog partnera, religioznim vrijednostima te zadovoljenju seksualnih potreba (Čudina-Obradović i Obradović, 2006., Esmaeli, Jofreh i Shafiabady, 2016.). Niska bračna kvaliteta, s druge strane, igra veću ulogu kod bračnih partnera koji su ponovno „uplovili“ u bračnu zajednicu te su skloniji zatražiti razvod ukoliko nisu zadovoljni kvalitetom braka

iz razloga što od drugog braka imaju veća očekivanja po pitanju kvalitete (Whitton i sur., 2013.).

3.2.2. Seksualno zadovoljstvo

Seksualno zadovoljstvo u odnosu na bračnu stabilnost je slabo istraživano područje, no potvrđeno je kao bitna stavka braka jer ukoliko postoji seksualna nekompatibilnost ili ukoliko jedan od partnera ima seksualnih teškoća, bračna stabilnost je smanjena (Kurdek, 1991.; Sprecher, 1994.; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.) Također, do smanjenja bračne stabilnosti doći će i kada jednom visoko prisutno seksualno zadovoljstvo počne opadati tijekom braka, a brzina, odnosno vrijeme opadanja seksualnog zadovoljstva bitno je za predikciju bračne nestabilnosti pa i razvoda jer su veće šanse za isto ukoliko se seksualno zadovoljstvo smanji na početku braka ili u ranijim razdobljima za razliku od toga ukoliko se smanji kasnije u braku (Edwards i Booth, 1994.; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Muškarci navode seksualno nezadovoljstvo kao iznimno bitan faktor bračne nestabilnosti, a potom i razvoda (Çetinkaya i Aydemir, 2021.). Smanjenje seksualnog zadovoljstva uzrokovano je svađama sa suprugama, odljubljanjem od supruga i neprivlačnosti istih, seksualnim teškoćama njih samih ili supruga, prisutnosti nasilja te nedostatkom informacija o seksualnosti (Çetinkaya i Aydemir, 2021.). Jednom tako prisutno seksualno nezadovoljstvo može dovesti do pojave depresije, razočaranja, nesigurnosti, iritiranosti te ljubomore što se negativno odražava na bračnu stabilnost (Honarparvaran i sur., 2010., Heidari i sur., 2012.; prema Gheshlaghi, 2014.).

3.2.3. Zlostavljanje u braku

Još jedna od slabije istraživanih varijabli u odnosu na bračnu stabilnost je zlostavljanje u braku. Zlostavljanje, kao teži oblik agresije, ostavlja brojne posljedice po osobu koja je zlostavljana, a samim time se odražava i na bračnu stabilnost (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Oskudna istraživanja potvrđuje pretpostavke kako verbalno zlostavljanje, osobito ono koje traje duži vremenski period i stvara mučnu i nepodnošljivu atmosferu, drastično ruši bračnu stabilnost i vodi ka razvodu (Bradbury, Campbell i

Fincham, 19995.; Heavey i sur., 1995.; Noller i Feeney, 1998.; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Također, tjelesno zlostavljanje razara brak, a osobito ono muža nad ženom (DeMaris, 2000.; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Žene koje su zatražile razvod zbog zlostavljanja u braku navode emocionalno zlostavljanje kao najčešći oblik, a koji uključuje pogrdne primjedbe na račun izgleda žene, razne uvrede te izolaciju od društva (Watson i Ancis, 2013.). Također, prisutno fizičko, ekonomsko i seksualno zlostavljanje koje za sobom povlači guranje, šamaranje, udaranje, skroman džeparac, prisiljavanje na seksualne odnose te silovanje su sve stavke koje su narušavale bračnu stabilnost, odnosno neminovno vodile ka razvodu (Watson i Ancis, 2013.).

3.2.4. Seksualni odnosi izvan braka ili preljub

Nevjernost jednog partnera u drugome izaziva osjećaje poput ljutnje, tjeskobe, depresije i poniženja te iz tih razloga spada među najvažnije razloge ponajprije za raskid bračne zajednice te za bračnu nestabilnost; također, preljub uz sebe veže i tjelesno zlostavljanje, a u najgorem scenariju i ubojstvo partnera ili samoubojstvo (Shackelford i Buss, 1997., Jahan i sur., 2017.). Čin preljuba uglavnom se usko definira kao seksualni snošaj jednog od bračnih partnera s osobom izvan bračne zajednice, no ono je zapravo širi pojam koji u sebi uključuje i flert, poljubac, romantično udvaranje te kratkotrajnu ili dugotrajnu emocionalnu i/ili seksualnu vezu izvan braka (Shackelford i Buss, 1997.). Tako široko definiran preljub ima posljedice različitih težina. Prema dobivenim nalazima istraživanja o bračnoj nevjernosti, o razvodu nakon saznanja o izvanbračnom flertu, razmišlja 2,5% žena i 3,8% muškaraca, dok je postotak onih koji bi zatražili poništenje braka znatno veći ukoliko bi se radilo o kratkotrajnoj ili dugotrajnoj emocionalnoj i/ili seksualnoj izvanbračnoj vezi, a iznosi 67% za žene i 69% za muškarce (Shackelford i Buss, 1997.). Moderator preljuba gotovo su nepostojeći jer bez obzira koliko je brak bio zadovoljavajući, te bez obzira na negativne stavove prevarenog partnera prema razvodu, traženih savjeta od trećih strana i eventualne djece u braku, preljub je razorna sila koja djeluje na bračnu stabilnost, narušava sigurnost, uzrokuje bol i gubitak povjerenja u partnera (Fife, Weeks i Gambescia, 2008., DeMaris, 2013.).

Situacija preljuba nema nužno razvod kao jedino rješenje. Odluku o razvodu braka ili ostanku u braku ovisi o procjeni prevarenog partnera je li bolje tražiti razvod ili ostati u braku te koju „cijenu“ je spreman „platiti“ za jednu od tih odluka (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Odluku o ostanku u braku bračni partner donosi ukoliko je preljubnik atraktivna, ugodna i emocionalno stabilna osoba, partner je do otkrića preljuba bio zadovoljan odnosima u braku i kvalitetom braka te ukoliko bračne partnere veže zajednička imovina i zajednička djeca (Heiderman, Suhomlinova i O'Rand, 1998.). Odluka o razvodu ovisi o istim, prethodno pobrojanim čimbenicima, no u negativnom kontekstu, uz dodatak privlačnosti povrijeđenog partnera (Heiderman, Suhomlinova i O'Rand, 1998.). Također, religioznost partnera se pokazala kao moderirajući čimbenik, odnosno kao čimbenik koji ublažava čin preljuba (DeMaris, 2013.) te uključivanje u terapijski rad koji pomaže pri ublažavanju depresivnih simptoma, olakšava iscjeljenje te pomaže ponovno izgraditi odnos (Fife, Weeks i Gambescia, 2008., Atkins, 2010.).

3.2.5. Ekonomska moć bračnih partnera

Ekonomska moć bračnih partnera može se promatrati iz objektivnog ili subjektivnog ugla (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Gledana objektivno, ekonomska moć obuhvaća dohodak, vlasništvo imovine poput kuće, stana i/ili različitih dobara; može se shvatiti kao veća ili manja zaduženost te kao ukupnost financijskih primanja svakog partnera zasebno ili zajedno (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Ovako shvaćena ekonomska moć djeluje pozitivno na bračnu stabilnost ukoliko je veća, no do određene granice gdje nakon koje povećanje objektivne ekonomske moći ne znači i povećanje bračne stabilnosti (Broman i Forman, 1997; Conger i sur., 1990.; Fox i Chancey, 1998.; Kinnunen i Pulkkinen, 1998.; Rogers i Amato, 1997.; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Ženin rad izvan kuće i njena vlastita primanja, pogotovo ukoliko su visoka, mogu utjecati negativno na bračnu stabilnost pogotovo ako je pri tome nezadovoljna brakom jer će se zbog financijske samostalnosti i stabilnosti lakše odlučiti na razvod, dok ukoliko ovisi o primanjima muža, a sama ima mala primanja, veća je vjerojatnost da će ostati u braku čak i ako nije zadovoljna istim (Openheimer, 1994.; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Novija istraživanja također pokazuju da ukoliko žena ima veća primanja od

supruga, ono može stabilizirati brak dok ženina primanja kao jedina u braku će isti destabilizirati (Rick i Xu, 2009.). Subjektivna ekonomska moć odnosi se na ekonomski stres, odnosno situaciju gdje ekonomski prihodi oba partnera nisu dovoljni kako bi pokrili sve njihove izdatke te ih primorava na svakodnevno preživljavanje i ekonomiziranje (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Pored ekonomskog stresa, ono što još utječe na stabilnost braka jest upravljanje financijama, odnosno ukoliko bračni partneri prolaze kroz financijske teškoće te ne posjeduju vještine financijskog upravljanja, ono će se negativno odraziti na bračnu stabilnost (Sawai i sur., 2018.). Subjektivna ekonomska moć snažnije djeluje na bračne partnere za razliku od objektivne, stvara im pritisak, dovodi do razdražljivosti, neugodnih emocija, nesporazuma te potiče međusobne sukobe što smanjuje kvalitetu braka, smanjuje bračnu stabilnost i vodi kaskadi prema razvodu (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).

3.2.6. Predbračna trudnoća i rođenje djeteta prije stupanja u brak

Začetak i rođenje djeteta prije stupanja u brak znatno mijenja živote jednog para. Promjena može uključivati prekid školovanja, odgodu karijere, ostanak na nezadovoljavajućem poslu zbog potrebne financijske sigurnosti, pritisak na traženje zaposlenja, urgentno rješavanje stambenog pitanja, eventualni prekid nekih socijalnih veza te razne ostale situacije. Trudnoća utječe na ubrzanje ulaska u brak na koji partneri nisu spremni ili možda nisu uopće planirali, no pritisak društvenih normi ih obvezuje na jedan (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Fokus se prebacuje s potreba i želja partnera na one djeteta te se također nameću zahtjevi novonastale obitelji, profesionalni zahtjevi i financijski zahtjevi (Wright, Henggler i Craig, 1986.). Ovakva situacija i zahtjevi iste generiraju puno napetosti, stresa i nesigurnosti te negativno utječu na bračnu stabilnost (Belsky, Lang i Rovine, 1985.). Novija istraživanja potvrđuju ranije nalaze te govore kako partneri koji su u brak ušli sa zajedničkim biološkim djetetom rođenim prije braka iskazuju nižu razinu zadovoljstva brakom, promatrana pozitivnost je niža kao i djelotvornost te će brak prije završiti razvodom no brak para koji je u isti ušao bez djece (Lavner, 2020.).

3.2.7. Kohabitacija prije sklapanja braka

Kohabitacija uključuje dijeljenje životnog prostora i osobnih resursa s partnerom, isključujući intimne odnose s drugima (Brown i Booth, 1996.). Ovakav način života vrlo je popularan i rasprostranjen u današnjici te za mnoge parove ono prethodi braku (Kerrigan i Bailey, 2021.). Iako parovi na kohabitaciju gledaju kao na pozitivno iskustvo koje će im učvrstiti odnos, dopustiti im da više i bolje upoznaju svog partnera te im poslužiti kao svojevrsna „proba“ za brak, pokazalo se kako kohabitacija za polovinu parova koji je prakticiraju, djeluje negativno te nakon dvije godine kohabitacije ono uopće ne završava sklapanjem braka već obično prekidom veze (Booth i Johnson, 1988.; Bumpass i Sweet, 1989.; prema Brown i Booth, 1996.). Nepovoljno djelovanje kohabitacije ogleda se i u manje stabilnim brakovima. Parovi koji su prije braka kohabitali imaju nižu razinu bračne interakcije i višu razinu neslaganja i nestabilnosti za razliku od parova koji nisu kohabitali prije braka, imaju nižu razinu predanosti braku kao instituciji te je veća vjerojatnost da će ti brakovi završiti razvodom (Booth i Johnson, 1988.). Objašnjenje za nepovoljno djelovanje kohabitacije na bračnu stabilnost koje danas prevladava je kako kohabitacija mijenja partnere i njihov stav prema braku, odnosno razvodu koji postaje liberalniji stoga se bračni partneri lakše razvode (Dush i sur., 2003). Ponovljena istraživanja novijeg datuma na temu kohabitacije prije stupanja u brak svojim nalazima ostaju dosljedna starijima, poput onih autora Stevenson-a i Wolfers-a (2007.), Jose-a, Daniel-a O'Leary-ja i Moyer-a (2010.) te Kerrigan-a i Bailey-a (2021.), a koja pokazuju pozitivnu korelaciju između predbračne kohabitacije i bračne disolucije.

3.3. Bračna okolina

Bračna zajednica se odvija u socijalnom okruženju koje svojim procesima utječe, bilo neposredno bilo posredno, na međusobnu komunikaciju partnera, bračnu kvalitetu te time i na samu stabilnost bračne zajednice (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Utjecaji koji su najviše istraživani će biti prikazani u ovom radu, a oni su: struktura primarne obitelji, to jest obitelji djetinjstva, odnosi među partnerovim roditeljima, neposredan

utjecaj partnerovih roditelja na brak, rad izvan kuće i ekonomska nesigurnost (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).

3.3.1. Struktura obitelji djetinjstva

Primarne obitelji oblikuju osobe te utječu na njihovo ponašanje, stavove, razmišljanja, stil privrženosti i slično. Djeca koja dolaze iz jednoroditeljskih obitelji tako imaju više teškoća pri emocionalnom sazrijevanju isto kao i u socijalnom razvoju gdje suočena s nedostatkom socijalizacije, u partnerskim odnosima nemaju vještine razrješavanja konflikata ili ne uspijevaju ostvariti ugodnu partnersku komunikaciju (Amato i DeBoer, 2001.). Pored toga, djeca koja dolaze iz obitelji čiji su se roditelji razveli imaju pozitivnije stavove prema razvodu te manju predanost romantičnim odnosima (Cui, Fincham i Durtschi, 2010.). Partneri koji su kao djeca doživjeli česte i intenzivne sukobe svojih roditelja koji su se na koncu razveli, percipiraju razvod braka kao pozitivnu posljedicu nezadovoljavajućeg, odnosno nestabilnog braka (Cui, Fincham i Durtschi, 2010.). Doduše, partneri čiji roditelji nisu imali visokokonfliktni brak i razvod braka, imaju optimističniji stav prema konceptu braka i nisu skloni gledati na razvod kao rješenje i pozitivnu mogućnost (Cui, Fincham i Durtschi, 2010.). Dakle, ne može se općenito zaključiti kako partneri iz jednoroditeljskih obitelji imaju povećane šanse za bračnom nestabilnošću i razvodom braka za razliku od partnera koji dolaze iz potpunih obitelji jer ono ovisi o tome kakav je bio razvod braka njihovih roditelja te koliko i na koji način su roditelji bili uključeni u djetetov život nakon razvoda (Cui, Fincham i Durtschi, 2010.).

3.3.2. Odnosi među roditeljima

Kao što je već rečeno, djeci su njihovi roditelji prvi i najvažniji modeli prema kojima kroje svoja mišljenja i ponašanja, odnosno preuzimaju ih od svojih roditelja, stoga ukoliko su partneri odrasli u obitelji gdje su prevladavali verbalni konflikti, zlostavljanje, izostanak zdrave i primjerene komunikacije među supružnicima, manjak poštovanja prema drugoj osobi, takav obrazac ponašanja će preuzeti i prenijeti u odraslu dob i u svoju partnersku vezu, to jest bračnu zajednicu (Amato i Booth, 2001.)

3.3.3. Neposredan utjecaj partnerovih roditelja na brak

Roditelji supružnika često imaju svoja viđenja kako bi brak njihove djece trebao izgledati te nerijetko, pod izlikom „roditelji znaju najbolje i žele najbolje svojoj djeci“, se upliću u njihove brakove i nameću im, što izravno nešto neizravno, svoja mišljenja i postupke. Takva ponašanja, potaknuta dobrim namjerama, a pogotovo lošim, imaju nepovoljan utjecaj na bračnu stabilnost njihove djece (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Hrvatska, kao tradicionalna zemlja, njeguje čvrste emocionalne odnose između roditelja i djece, a zbog emocionalnih, finansijskih i praktičnih razloga nerijetke su situacije da bračni parovi žive s roditeljima jednog od partnera pa je tako ova varijabla najznačajnija za nestabilnost brakova u Hrvatskoj (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).

Loši odnosi i sukobi između snahe i svekrve u velikoj mjeri utječu na bračnu kvalitetu, odnose i stabilnost i to vrijedi u oba smjera, odnosno nevažno je tko od snahe i svekrve inicira sukob kao i netrpeljivi odnosi punice i zeta (Bryant i sur., 2001.). Takvi odnosi se, prema recentnijim istraživanjima, objašnjavaju kroz ograničavanje slobode, od strane roditelja bračnih partnera, kreiranja bračne dinamike na temelju osobnih sklonosti (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).

3.3.4. Rad izvan kuće i ekonomska nesigurnost

Rad izvan kuće unazad nekoliko desetaka godina doživio je transformaciju u pogledu masovnog ulaska žena na tržište rada, deindustrijalizacije i terciarizacije zaposlenosti, povećane nestabilnosti obiteljskih struktura te destandardizacije zapošljavanja, to jest atipičnih oblika zaposlenja (Bonoli, 2007.:498; prema Babić i Baturina, 2015.). Sve je veći naglasak na prekarnosti rada, odnosno na nestabilnosti istog gdje pojedinci rade kratkoročno, povremeno, sezonski, honorarno, na ugovor na određeno i slično (Primorac, 2012.). Također, naglasak je na fleksibilnosti radnika i njegovoj kreativnosti gdje je radnik uvijek dostupan i od kojeg se traži maksimalna investiranost stoga rad postaje ne samo karijera već način života (Primorac, 2012.). Ovako opisan rad izvan kuće, to jest velika opterećenja i dugotrajan stres istog, preslikavaju se na bračne odnose i generiraju trzavice i napetosti između bračnih partnera, smanjuju kvalitetu braka te vode prema bračnoj

disoluciji, to jest kaskadi prema razvodu (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Smjenski rad, posebice u ranijim godinama braka, djeluje izrazito negativno na bračnu stabilnost jer predstavlja prepreku u stvaranju bračnog ritma i održavanja istog, sprječava intimnost partnera te općenito zajednički život, a ukoliko je on dugotrajan, uzrokuje pad bračne kvalitete i visoke šanse za razvod (Presser, 2000.). Također, dugotrajan rad, učestali prekovremeni rad te rad vikendima smanjuju zajedničko provedeno vrijeme partnerima što stoji na putu intimnosti, a što pak dovodi do smanjenje bračne kvalitete i stabilnosti (Presser, 2000.).

Gubitak posla, ekonomska nesigurnost i ekonomska deprivacija kod partnera izaziva razdražljivost i sklonost konfliktima, a posebice ukoliko je tako stanje dugotrajno može doprinijeti razvoju ili jačanju alkoholizma, socijalnih problema, poremećaja u ponašanju te asocijalnog i antisocijalnog ponašanja i time pogoršanju partnerskih odnosa (Janković, 2008.).

4. Razvod

Kao što je u uvodu ovog rada izloženo, razvod se može promatrati iz više uglova pa je tako, pravno gledano, razvod pravna osnova za prestanak bračne zajednice (Alinčić i sur., 2004.; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.) dok je s psihološke strane, razvod krajnji oblik bračne nestabilnosti te eksterna posljedice proživljenog stresa, frustracija i problema (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Ovaj rad se fokusira na psihološku stranu te će tako biti i izložen u nastavku teksta.

Ranije pobrojane i objašnjene odrednice dovode do regresije i narušavanja bračnih odnosa te stvaraju jedan mučan i težak proces kroz koji oba bračna partnera prolaze prije negoli dođe do razvoda (Obradović, 2008.). Razvod braka nije jednostavna i laka odluka za donijeti iz razloga što iza svakog braka stoje zajedničke uspomene, iskustva, godine zajedništva, eventualna zajednička djeca, identitet koji su stvorili kao muž i žena i slično te nerijetko jedan od partnera pokrene brakorazvodni postupak da bi od njega odustao

(Obradović, 2008.). Postoji nekoliko klasifikacija etapa razvoda koje su međusobno slične, a u ovom radu će biti prikazana shema tijekom predrazvodnih faza sve do ultimativnog fizičkog razdvajanja partnera koju je načinio Kessler (Kessler, 1985.; prema Obradović, 1989.; prema Janković, 2008.).

4.1. Kaskada prema razvodu

Nestanak iluzije o partneru pojavljuje se kao prva etapa kaskade prema razvodu. Nestanak iluzije je zapravo emocionalni razvod od partnera gdje drugi partner postaje svjesniji različitosti (različit pogled na događaje i stvari, različiti stavovi, različite vrijednosti i slično) te sve više vremena provodi razmišljajući i fokusirajući se na njih kao i na negativne strane partnera dok se paralelno javlja razočaranje brakom (Kessler, 1975.; prema Salts, 1979.). Bračni partneri naizgled funkcioniraju u svakodnevnim aktivnostima, no javlja se sve manja međusobna privlačnost te ukoliko se ova etapa ne zaustavi na način da partneri prilagode svoje navike, naprave kompromis u stvarima u kojima su različiti te prihvate različitosti i ono što se ne može promijeniti, nastupa sljedeća faza – erozija odnosa, to jest emotivni razvod (Kessler, 1985.; Obradović, 1989.; prema Janković, 2008.).

Erozija odnosa obilježena je emocionalnim povlačenjem partnera kako bi se smanjila bol, sve većim gubljenjem interesa jedno za drugoga te sve većim naglašavanjem negativnih strana partnera dok su pozitivne strane zanemarene i ne primjećuju se (Kessler, 1985.; Obradović, 1989.; prema Janković, 2008.). Na van se održava prividno stanje nepomućenog bračnog odnosa te partneri još nisu voljni razmišljati o mogućem razvodu (Kessler, 1985.; Obradović, 1989.; prema Janković, 2008.). Ova faza obilježena je depresijom i psihosomatskim smetnjama kao reakcijom na takvo stanje bračne zajednice (Kessler, 1985.; Obradović, 1989.; prema Janković, 2008.). Ukoliko se ova faza ne „preokrene“ i bračni par se ne uključi, primjerice, u bračno savjetovanje, nastupa faza emotivnog razdvajanja.

Emotivno razdvajanje sa sobom nosi emocionalnu hladnoću i indiferentnost partnera te umrtvljene emocionalne odnose (Kessler, 1985.; Obradović, 1989.; prema Janković,

2008.). Svijest o besperspektivnosti bračnog odnosa je sve izraženija te partneri počinju zamišljati alternativni samački život te možebitno traži ispunjavanje vlastitih potreba izvan bračne zajednice (Kessler, 1975.; prema Salts, 1979.). Povremeno se javi moment gdje jedan od partnera dobije želju za ponovnim uspostavljanjem zajedništva, no ukoliko drugi partner ne odgovori na želju, dolazi do povlačenja i ravnodušnosti (Kessler, 1985.; Obradović, 1989.; prema Janković, 2008.).

Kao zadnja faza javlja se fizičko razdvajanje gdje jedan od partnera napušta zajednički dom i partnera, a ostavljeni se nalazi u stanju stresa zbog novonastale situacije (Kessler, 1985.; Obradović, 1989.; prema Janković, 2008.). Emocije koje se kod oba partnera javljaju su strah, odbačenost, ogorčenost, neizvjesnost, krivnja, anksioznost, dezorganizacija usamljenost te olakšanje (Bohannon, 1970., prema Salts, 1979.; Kessler, 1985., Obradović, 1989., prema Janković, 2008.).

4.2. Posljedice razvoda

Pojedine bračne disolucije ultimativno imaju pozitivne posljedice po partnere, no uglavnom svaki razvod sa sobom nosi kratkoročne negativne posljedice, a zatim i dugoročne negativne posljedice (Janković, 2008.). U kojoj mjeri će razvod biti stresan za partnere ovisi o nekoliko čimbenika: kulturi i tradiciji, intenzitetu povezanosti s partnerom, trajanju braka, stupnju neovisnosti, stupnju izolacije, strukturi ličnosti, razini psihičke stabilnosti i o tome tko je napušten, a tko je napustio (Janković, 2008.).

Intenzitet stresa će biti veći ukoliko partneri žive u sredini koja ne podržava razvod braka, ukoliko je brak trajao duže od pet godina i partneri su bili u fazi zrele ljubavi (Janković, 2008.). Utjecaj na doživljaj stresa ima i stupanj neovisnosti gdje ukoliko je jedan partner bio ovisan o drugome (psihološki, ekonomski, stambeno i slično), taj partner će teže podnijeti razvod braka (Janković, 2008.). Partner koji je u bračnoj zajednici bio izoliran od ostatka svijeta i u potpunosti se oslanjao na supružnika, razvod će doživjeti kao

iznimno stresan jer on sa sobom nosi gubitak krova nad glavom, gubitak socijalne mreže, gubitak prihoda i ostalo (Janković, 2008.).

Osoba sigurna u sebe, odnosno izgrađenim samopouzdanjem i koja se lakše prilagođava na novonastale situacije, lakše će se nositi s razvodom za razliku od nesigurne i neprilagođene osobe te osobe koja ima smanjenu psihičku stabilnost te osobe koja je napuštena (Janković, 2008.).

Svojevremeno stručni socijalnog rada jest osnaživanje korisnika i pružanje „alata“ korisnicima pomoću kojih će uspješno samostalno razriješiti ili ublažiti postojeće problemske situacije, ali i buduće kao i umanjiti mogućnost pojave istih (Kruk, 1997.; prema Breber i Sladović Franz, 2014.). Ponekad bračni parovi ne mogu samostalno riješiti krize u koje su zapali te im je potrebna treća osoba koja će im pomoći u tome. Socijalni radnici tu pronalaze svoju ulogu pošto posjeduju širok spektar znanja vezan uz obiteljsku i bračnu dinamiku kao i potrebne vještine potrebne za postizanje rješenja, a koja se ogleda u okvirima savjetovanja. Socijalni radnici pružaju savjetovanje u vezi s brakom, roditeljstvom, obiteljskim i partnerskim odnosima u obiteljskim centrima gdje su ciljevi učenje konstruktivnog rješavanja sukoba, usvajanje novih komunikacijskih vještina, usvajanje vještina aktivnog slušanja, razvoj suodgovornosti, razvoj samopoštovanja i poštovanja bračnog partnera kao i obnavljanje romantičnih gesta i slično (Obiteljski centar, 2024., Hendrix, 2003.; prema Matošević, 2017.). Također, prilikom brakorazvodnog postupka, u slučaju postojanja maloljetne djece u braku, socijalni radnici mogu uz obvezno savjetovanje provoditi i obiteljsku medijaciju (Parkinson, 2011.:3; prema Breber i Sladović Franz, 2014.). Obiteljska medijacija je socijalna usluga propisana Zakonom o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23, čl. 87) kojom se u strukturiranom procesu rješavaju sukobi kao i sporna pitanja između članova obitelji uz pomoć obiteljskog medijatora. Sumirano, integrirajući različite teorije, znanja iz različitih područja te komunikacijskih vještina, socijalni radnici zajedno s bračnim partnerima pronalaze rješenja postojećih problema, usmjerava ih na tom putu, potiče na promjene i osnažuje ih kao supružnike (Breber i Sladović Franz, 2014.).

5. Zaključak

Mnogi ljudi teže za ispunjenim romantičnim odnosima u okvirima bračne zajednice te za međusobnom podrškom, poštovanjem, brigom i zajedničkim rastom u istoj. Gledajući recentnu statistiku i uspoređujući brojke s onima unazad nekoliko desetaka godina, uočava se kako brojne bračne zajednice u današnje vrijeme ne ispunjavaju potrebe supružnika i ne opstaju, to jest završavaju razvodom. Zašto je tome tako i što dovodi do bračne disolucije, pitanja su koje su si postavili mnogi psiholozi, sociolozi i istraživači te iznjedrili brojne teorije koje bi mogle rasvijetliti problematiku i predvidjeti put do kaskade prema razvodu kako bi se isti mogao zaustaviti. U ovom radu navedena su i opisana tri najzastupljenija teorijska objašnjenja bračne nestabilnosti koja pokušavaju prikazati zašto neki brakovi zapadaju u krizu koju ne mogu razriješiti. Teorija socijalna razmjene je sociopsihološka teorija koja počiva na *cost benefit* analizi. Drugim riječima, ukoliko partneri procjenjuju veći „trošak“ ostajanja u braku za razliku od „nagrada“ takav brak će biti okarakteriziran kao nestabilan i završiti će razvodom, pogotovo ako postoje alternativna privlačenja. Teorija bračne ravnoteže apostrofira kvalitetnu partnersku komunikaciju, to jest ugodne poruke, međusobnu nježnost i brižnost te govori kako izostanak istog remeti trijadu bračne ravnoteže, a što u krajnosti može rezultirati razvodom. Model: ranjivost – stres – prilagodba najvažnijom varijablom za bračnu nestabilnost smatra trajnu ranjivost koja podrazumijeva osobnost, rano iskustvo, stupanj obrazovanja, privrženost roditeljima, razne životne traume prije braka i slično, a koja ima snažan utjecaj na adaptaciju i nošenje sa stresnim događajima što se zatim odražava na brak i bračnu stabilnost.

Nakon teorija, prikazane su varijable koje su se u mnogim istraživanjima dovodile u povezanost s razvodom, a koje su razvrstane u tri široke skupine: osobna obilježja bračnih partnera, karakteristike braka i bračnih procesa te bračno okruženje. Osobna obilježja bračnih partnera poput roda i dobi, dobi stupanja u brak, bračnog staža, religioznosti, ovisnosti i obrazovanja dolaze do većeg izražaja u braku i ozbiljno mogu narušiti njegovu

stabilnost. Iako vlada veća osviještenost u društvu po pitanju rodni uloga i rodnog identiteta i dalje se kućanski poslovi dijele na muške i ženske, a žene pored rada izvan kuće i dalje većinski na sebe preuzimaju kućanske poslove. Nadalje, faza zaljubljenosti i popratna zanesenost vremenskim odmakom blijede, međusobno idealiziranje nestaje i počinju se uviđati mane i nekompatibilnosti s partnerom, a brak sklopljen u toj fazi često ne „preživi“. Također, jesu li bračni partneri više ili manje usklađeni po stupnju religioznosti može utvrditi trajanje braka, kao i pretjerana konzumacija alkohola koja može biti i posljedica bračne nestabilnosti. Konzumacija alkohola uvelike je raširena pojava na balkanskom području i normalizirano je ponašanje u različitim kontekstima, a ukoliko bračni partner nema samokontrole po pitanju istog te pod utjecajem alkohola mijenja svoje ponašanje, ono će se negativno odraziti po bračnu stabilnost. Također, ako su prisutne bračne trzavice, partner može posegnuti za alkoholom kao načinom suočavanja s njima i kao sredstvom za smirenjem, a što dodatno može uzburkati nesuglasice i potencijalno „staviti točku na i“. Pored ovisnosti o alkoholu, u novije vrijeme pojavile su se i druge ovisnosti poput onih o kockanju i društvenim mrežama koje mogu utjecati na bračnu dinamiku i nestabilnost braka, te dovesti do njegovog razvoda.

Karakteristike braka i bračnih procesa odnose se na bračnu kvalitetu, seksualno zadovoljstvo, zlostavljanje u braku, preljub, ekonomsku moć bračnih partnera, kohabitaciju prije sklapanja braka, rođenje djeteta prije stupanja u brak te predbračnu trudnoću i rođenje djeteta u braku. Bračni partneri koji su se poznavali duže vrijeme prije samog ulaska u brak imaju više znanja jedno o drugome potrebnog za brigu jedno o drugome, eventualne kompromise, načine na koje se međusobno podržavaju i slično, a time imaju veću izglednost za stabilniji brak za razliku od bračnih partnera sa suprotnom situacijom. Seksualnost se pokazala važnom stavkom za održavanje odnosa, stoga partneri koji nisu seksualno kompatibilni imaju povećan rizik od bračne nestabilnosti. Nerijetka je pojava seksualnih odnosa izvan braka koji su potaknuti, primjerice, monotonijom u braku, željom za novim iskustvom, ukazanoj prilici i slično, a što kod drugog, prevarenog, partnera izaziva razne neugodne emocije poput ljutnje, tuge, razočaranosti. Nadalje, dijeljenje zajedničkog životnog prostora prije ulaska u brak mijenja partnere i utječe na

zauzimanje liberalnijih stavova po pitanju razvoda. Predbračna trudnoća i rođenje djeteta izvan braka situacije su gdje se partneri odluče na ubrzano sklapanje braka, odnosno sklapanje braka kada možda uopće nisu namjeravali, a što generira velika napetosti i stres po oba partnera te ih lišava mogućnosti upoznati se bolje međusobno jer se sav fokus prebacuje na skrb i brigu o djetetu. Također, stres generira i ekonomska deprivacija partnera i vodi u bračnu nestabilnost.

Bračna okolina poput strukture obitelji djetinjstva, odnosa među roditeljima, neposrednog utjecaja partnerovih roditelja na brak te rada izvan kuće i ekonomske sigurnosti narušavaju bračnu stabilnost na način da partnerovi roditelji oduzimaju bračnim partnerima autonomiju za odlučivanje o ranim stavkama u njihovom braku te ulaze u međusobne sukobe sa supružnicima. Nadalje, partneri koji dolaze iz primarnih obitelji gdje su vladali sukobi i neslaganja ili koji dolaze iz jednoroditeljskih obitelji imaju veće šanse za razvod. Rad izvan kuće sa sobom nosi veliki pritisak na bračnu stabilnost jer se u današnjici stavlja veliki naglasak na izgradnju profesionalne karijere, a općenito se promijenila struktura i uvjeti rada što oduzima kvalitetno vrijeme provedeno s partnerom u zajedničkim aktivnostima.

Ukoliko se problemske situacije ne razriješe i previše je odrednica koje izrazito izazivaju bračnu nestabilnost, ono može kulminirati razvodom. Razvod nikada nije jednostavna i naglo donesena odluka. Prije konačne odluke o razvodu braka, partneri prolaze kaskadu prema razvodu koja se sastoji od nestanka iluzije o partneru, eroziji odnosa, emotivnom razdvajanju te naposljetku i fizičkom razdvajanju. Svaka etapa sa sobom nosi psihički teret i bol, a finaliziranjem razvoda ono ne prestaje još neko vrijeme te sam intenzitet stresa zbog razvoda ovisi o više faktora poput kulture i tradicije, intenziteta povezanosti partnera, trajanja braka, stupnja neovisnosti i izolacije, strukture ličnosti, razine psihičke stabilnosti i o tome tko je napušten. Sumirano u jednoj rečenici, dugogodišnja sretna, stabilna, podržavajuća i ispunjavajuća bračna zajednica nije svediva na jednostavnu jednadžbu prema kojoj je ljubav dovoljan čimbenik za odražavanje iste te postoji mnogo čimbenika koji je mogu narušiti. što ukazuje na važnost osiguravanja mehanizama podrške partnerima u suočavanju s njima.

Popis tablica

1. Odnosi među bračnim partnerima.....	6
--	---

Popis slika

1.. Teorija bračne kvalitete.....	8
2. Model: ranjivost – stres – prilagodba.....	10

6. Literatura

Aditya, Y., & Magno, C. (2011). Factors influencing marital satisfaction among Christian couples in Indonesia: a vulnerability-stress-adaptation model. *International Journal of Research*, 7(2).

Allendorf, K., & Ghimire, D. J. (2013). Determinants of marital quality in an arranged marriage society. *Social Science Research*, 42(1), 59–70.

Amato, P. R., & Booth, A. (2001). The legacy of parents' marital discord: Consequences for children's marital quality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(4), 627–638.

Amato, P. R., & DeBoer, D. D. (2001). The Transmission of Marital Instability Across Generations: Relationship Skills or Commitment to Marriage? *Journal of Marriage and Family*, 63(4), 1038–1051.

Atkins, D. C., Marín, R. A., Lo, T. T. Y., Klann, N., & Hahlweg, K. (2010). Outcomes of couples with infidelity in a community-based sample of couple therapy. *Journal of Family Psychology*, 24(2), 212–216.

Babić, Z. i Baturina, D. (2016). Koncept socijalnih investicija kao odgovor na krizu i nove izazove socijalne države: trendovi i perspektiva. *Revija za socijalnu politiku*, 23 (1), 39–60.

- Belsky, J., Lang, M. E., i Rovine, M. (1985). Stability and Change in Marriage across the Transition to Parenthood: A Second Study. *Journal of Marriage and Family*, 47(4), 855–865.
- Booth, A., & Johnson, D. (1988). Premarital Cohabitation and Marital Success. *Journal of Family Issues*, 9(2), 255–272.
- Bradbury, T. N. (1995). Assessing the four fundamental domains of marriage. *Family Relations*, 44(4), 459.
- Breber, M. i Sladović Franz, B. (2014). Uvođenje obiteljske medijacije u sustav socijalne skrbi – perspektiva stručnjaka. *Ljetopis socijalnog rada*, 21 (1), 123-152.
- Brown, S. L., & Booth, A. (1996). Cohabitation versus Marriage: A Comparison of Relationship Quality. *Journal of Marriage and the Family*, 58(3), 668.
- Bryant, C. M., & Conger, R. D. (1999). Marital Success and Domains of Social Support in Long-Term Relationships: Does the Influence of Network Members Ever End? *Journal of Marriage and the Family*, 61(2), 437.
- Çetinkaya, D., & Aydemir, İ. (2021). The Effect of Sexual Problem sin Divorce Process: Cases of Men (Turkey). *Turkish Journal of Applied Social Work*, 4(2), 157-168.
- Cui, M., Fincham, F. D., & Durtschi, J. A. (2010). The effect of parental divorce on young adults' romantic relationship dissolution: What makes a difference? *Personal Relationships*, 18(3), 410–426.
- Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (1995). Utjecaj bračnog emocionalnog sklada na školski uspjeh i ponašanje djece. *Društvena istraživanja*, 4 (4-5 (18-19)), 627-639.
- Čudina-Obradović, M., i Obradović, J. (2006). Psihologija braka i obitelji. *Golden marketing – tehnička knjiga*, Zagreb
- DeMaris, A. (2013). Burning the Candle at Both Ends. *Journal of Family Issues*, 34(11), 1474–1499.
- Državni zavod za statistiku (2023). *Hrvatska u brojkama 2023*. [datoteka s

podacima]. Dostupno na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: https://podaci.dzs.hr/media/rh0njfqt/croinfig_2023.pdf

Državni zavod za statistiku (2020). Ljubav kroz statistiku. datoteka s

podacima]. Dostupno na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: <https://dzs.gov.hr/UserDocsImages/Zanimljivosti/Ljubav%20kroz%20statistiku.pdf?vel=369629>

Dush, C. M. K., Cohan, C. L., & Amato, P. R. (2003). The Relationship Between Cohabitation and Marital Quality and Stability: Change Across Cohorts? *Journal of Marriage and Family*, 65(3), 539–549.

Ehoro, O., & Badey, D. (2021). New media and Marital Instability: Exploring the implications of social media on new marriages. *International Journal of Innovative Development and Policy Studies* 9(3), 116-126.

Esmaeeli, M., Jofreh, M. G., & Shafiabady, A. (2016). What Keeps Dissatisfied People in Marriage?. *Asian Social Science*, 12(4), 188-194.

Fife, S. T., Weeks, G. R., & Gambescia, N. (2008). Treating Infidelity: An Integrative Approach. *The Family Journal*, 16(4), 316–323.

Fowers, B.J., Montel, K.H., & Olson, D.H. (1996). Predicting Marital Success For Premarital Couple Types Based on PREPARE. *Journal of Marital and Family Therapy*, 22, 103-119.

Gere, J., & MacDonald, G. (2010). An update of the empirical case for the need to belong. *Journal of Individual Psychology*, 66 (1), 93-115.

Gheshlaghi, F., Dorvashi, G., Aran, F., Shafiei, F., & Najafabadi, G. M. (2014). The study of sexual satisfaction in Iranian women applying for divorce. *International journal of fertility & sterility*, 8(3), 281–288.

Gottman, J. M. (1993). A theory of marital dissolution and stability. *Journal of family psychology*, 7(1), 57.

- Hasanagić J. (2012). Spol, rod, rodne uloge, spolni identitet i seksualna orijentacija. *Čitanka LGBT ljudskih prava, 2. dopunjeno izdanje, Sarajevski otvoreni centar/Fondacija Heinrich Böll*, 42-46.
- Hicks, M. W., & Platt, M. (1970). Marital happiness and stability: A review of the research in the sixties. *Journal of Marriage and the Family*, 32(4), 553–574.
- Hiedemann, B., Suhomlinova, O., & O’Rand, A. M. (1998). Economic independence, economic status, and empty nest in midlife marital disruption. *Journal of Marriage and Family*, 60(1), 219.
- Jahan, Y., Chowdhury, A. S., Rahman, S. M. A., Chowdhury, S., Khair, Z., Huq, K. A. T. M. E., & Rahman, M. M. (2017). Factors involving extramarital affairs among married adults in Bangladesh. *International Journal Of Community Medicine And Public Health*, 4(5), 1379–1386.
- Janković, J. (1995). Teorijska promišljanja o obitelji. *Društvena istraživanja*, 4 (4-5 (18-19)), 433-449.
- Janković, J. (2008). Obitelj u fokusu. *Etcetera*, Zagreb.
- Johnson, M. D., i Anderson, J. R. (2013). The longitudinal association of marital confidence, time spent together, and marital satisfaction. *Family process*, 52(2), 244-256.
- Jose, A., Daniel O’Leary, K., & Moyer, A. (2010). Does Premarital Cohabitation Predict Subsequent Marital Stability and Marital Quality? A Meta-Analysis. *Journal of Marriage and Family*, 72(1), 105–116.
- Kaplan, A., & Herbst, A. (2015). Stratified patterns of divorce: Earnings, education, and gender. *Demographic Research*, 32, 949–982.
- Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability: A review of theory, methods, and research. *Psychological Bulletin*, 118(1), 3–34.

- Kerrigan, S., & Bailey, J. (2021). Does premarital cohabitation increase the likelihood of future marital dissolution? *SN Social Sciences*, 1(5).
- Kulu, H. (2014). Marriage Duration and Divorce: The Seven-Year Itch or a Lifelong Itch? *Demography*, 51(3), 881–893.
- Lavner, J. A., Williamson, H. C., Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (2020). Premarital parenthood and newlyweds' marital trajectories. *Journal of family psychology : JFP : journal of the Division of Family Psychology of the American Psychological Association (Division 43)*, 34(3), 279–290.
- Lehrer, E. L. (2006). Age at marriage and marital instability: revisiting the Becker–Landes–Michael hypothesis. *Journal of Population Economics*, 21(2), 463–484.
- Levinger, G. (1976). A social psychological perspective on marital dissolution. *Journal of Social Issues*, 32(1), 21–47.
- Majstorić, I. (2019). Demogeografski aspekt promjene obitelji i braka u Hrvatskoj. *Geografski horizont*, 65 (2), 17-36.
- Matošević, S. (2017). Osnaživanje bračne ljubavi u obiteljskim savjetovalištima Đakovačko-osječke nadbiskupije sukladno smjernicama Amoris laetitia. *Diacovensia*, 25 (2), 303-331.
- McCrae, R. R. i Costa, P. T. (1999). A five-factor theory of personality. *Handbook of personality: Theory and research*, 139–153.
- Međimurec, P. i Čipin, I. (2019). Tko se češće razvodi? Obrazovanje i bračna (ne)stabilnost u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 26 (3), 273-290.
- Nakonezny, P. A., & Denton, W. H. (2008). Marital Relationships: A Social Exchange Theory Perspective. *American Journal of Family Therapy*, 36(5), 402–412.
- Obiteljski centar (2024). Pristupljeno 28.08.2024. <https://www.obiteljski.hr/usluge-obiteljskog-centra>
- Obiteljski zakon . *Narodne novine*, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23

- Obradović, J. (1988). Determinante bračne nestabilnosti. *Revija za sociologiju*, 19 (3), 253-273.
- Obradović, J. i Čudina-Obradović, M. (1998). Bračna kvaliteta: poimanje, uzroci i posljedice. *Društvena istraživanja*, 7 (4-5 (36-37)), 659-682.
- Okpamen, K. O., & Ameh, S. O. (2019). Gender, Educational attainment and Marital Instability as Predictors of Religious Affiliation among married teaching staff of Nigerian Universities. *Scientific Research Journal*, VII.
- Ostermann, J., Sloan, F. A., & Taylor, D. H. (2005). *Heavy alcohol use and marital dissolution in the USA*. *Social Science & Medicine*, 61(11), 2304–2316.
- Oyoo, E. O. (2020). How to Assess the Stability Status of Your Marriage. *International Journal of Research and Innovation in Social Science (IJRISS)*, 4(7), 515-519.
- Pasley, K., Kerpelman, J., & Guilbert, D. E. (2001). Gendered Conflict, Identity Disruption, and Marital Instability: Expanding Gottman's Model. *Journal of Social and Personal Relationships*, 18(1), 5-27.
- Pirdaus, D. I., Kalfin, K., & Salih, Y. (2024). The Impact of online gambling on marital relationships and divorce Rates: A literature review. *International Journal of Ethno-Sciences and Education Research*, 4(3), 74–79.
- Power, C., Rodgers, B., & Hope, S. (1999). Heavy alcohol consumption and marital status: Disentangling the relationship in a national study of young adults. *Addiction*, 94(10), 1477–1487.
- Presser, H. B. (2000). Nonstandard Work Schedules and Marital Instability. *Journal of Marriage and Family*, 62(1), 93–110.
- Primorac, J. (2012). Od nesigurnosti do nesigurnosti: rad i zaposlenost u kulturnim i kreativnim industrijama. *Revija za sociologiju*, 42 (1), 5-30.
- Restya, W. (2019). Social media and marital infidelity. In *Proceedings of the 1st International Conference on Psychology 1*, 106-111.

- Rich, S. L., & Xu, X. (2009). Marital instability: A Comparative study of China and Taiwan. *The Global Studies Journal*, 2(4), 153–168.
- Robins, R. W., Caspi, A., & Moffitt, T. E. (2000). Two personalities, one relationship: Both partners' personality traits shape the quality of their relationship. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(2), 251–259.
- Rodriguez, L. M., Neighbors, C., & Knee, C. R. (2013). Problematic alcohol use and marital distress: An interdependence theory perspective. *Addiction Research & Theory*, 22(4), 294–312.
- Rusbult, C. E. (1983). A longitudinal test of the investment model: The development (and deterioration) of satisfaction and commitment in heterosexual involvements. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(1), 101–117.
- Rusbult, C. E., Martz, J. M., & Agnew, C. R. (1998). The Investment Model Scale: Measuring commitment level, satisfaction level, quality of alternatives, and investment size. *Personal Relationships*, 5(4), 357–387.
- Salts, C. J. (1979). *Divorce Process*. *Journal of Divorce*, 2(3), 233–240.
- Sayer, L. C., & Bianchi, S. M. (2000). Women's Economic Independence and the Probability of Divorce. *Journal of Family Issues*, 21(7), 906–943.
- Sawai, J. P., Juhari, R., Kahar, R., Ismail, Z., & Sawai, R. P. (2018). Financial strain, financial management practices, marital satisfaction and marital stability among newlyweds. *Management & Accounting Review (MAR)*, 17(3), 1-16.
- Shackelford, T. K., & Buss, D. M. (1997). Anticipation of Marital Dissolution as a Consequence of Spousal Infidelity. *Journal of Social and Personal Relationships*, 14(6), 793-808.
- Solomon, B. C., & Jackson, J. J. (2014). Why do personality traits predict divorce? Multiple pathways through satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 106(6), 978–996.

Stevenson, B., & Wolfers, J. (2007). Marriage and Divorce: Changes and their Driving Forces. *Journal of Economic Perspectives*, 21(2), 27–52.

Sullivan, K. T. (2001). Understanding the relationship between religiosity and marriage: An investigation of the immediate and longitudinal effects of religiosity on newlywed couples. *Journal of Family Psychology*, 15(4), 610–626.

Šakotić-Kurbalija, J., Kurbalija, D., Mihić, I., & Jestrović, J. (2014). Predikcija potencijala za razvod na osnovu ženine percepcije kvaliteta bračnog odnosa. *Godišnjak za psihologiju*, 10(13), 273-290.

Taormina, R. J., & Gao, J. H. (2013). Maslow and the motivation hierarchy: measuring satisfaction of the needs. *The American Journal of Psychology/American Journal of Psychology*, 126(2), 155–177.

Tuttle, J. D., & Davis, S. N. (2015). Religion, Infidelity, and Divorce: Reexamining the Effect of Religious Behavior on Divorce Among Long-Married Couples. *Journal of Divorce & Remarriage*, 56(6), 475–489.

Vaughn R. A. Call, & Heaton, T. B. (1997). Religious Influence on Marital Stability. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 36(3), 382–392.

Zakon o socijalnoj skrbi. *Narodne novine*, br. 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23

Watson, L. B., & Ancis, J. R. (2013). Power and Control in the Legal System. *Violence Against Women*, 19(2), 166–186.

Weigel, D., & Murray, C. (2000). The Paradox of Stability and Change in Relationships: What Does Chaos Theory Offer for the Study of Romantic Relationships? *Journal of Social and Personal Relationships*, 17(3), 425-449.

Whitton, S. W., Stanley, S. M., Markman, H. J., & Johnson, C. A. (2013). Attitudes Toward Divorce, Commitment, and Divorce Proneness in First Marriages and Remarriages. *Journal of Marriage and Family*, 75(2), 276–287.

Wright, P. J., Henggeler, S. W., & Craig, L. (1986). Problems in paradise? A longitudinal examination of the transition to parenthood. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 7(3), 277–291.